

KONCEPT USPOSABLJANJA ZA ZAŠČITO IN REŠEVANJE

Zorica Bukinac*

UDK 614.8

Ena bistvenih značilnosti usposabljanja za zaščito in reševanje je njegova izredna programska in izvedbena razčlenjenost. Krog izvajalcev izobraževanja in usposabljanja je glede na njihov položaj in vlogo v sistemu izobraževanja raznolik in zelo širok. Nič manj kompleksna ni celotna slika vseh ciljnih skupin, ki so jim programi namenjeni.

Ustanove, ki izvajajo programe izobraževanja oziroma usposabljanja za zaščito in reševanje, posamezne vsebinske sklope ali redne programe izobraževanja za poklice, ki so posebnega pomena za zaščito in reševanje, se morajo zato povezovati. Tako vzpostavljena mreža zagotavlja racionalnost in učinkovitost ter omogoča uveljavljanje enotnih standardov znanj za zaščito in reševanje. Možnosti, ki jih ponuja na primer večja stopnja povezanosti formalnega in neformalnega izobraževanja in usposabljanja so še neizkoriščene. Ta izvedbena mreža mora biti oblikovana tako, da je primerna za vodenje v relativno stabilnem in nestabilnem okolju, da je prilagodljiva in sposobna notranjega učenja in razvoja.

Ob že omenjenih značilnostih področja in ob ugotovitvah primerjalne analize urejenosti usposabljanja drugod po Evropi je institucionalizacija izobraževalnega središča in višja stopnja profesionalizacije te mreže nujna.

Temeljni namen koncepta je zastaviti okvire in nakazati smeri ter pogoje razvoja področja usposabljanja za zaščito in reševanje. Koncept opredeljuje temeljne naloge, programske, tehnološke in organizacijske prvine ter povezave na tem področju.

Izhodišča

Pri snovanju rešitev, ki jih usposabljanje lahko ponudi, so med izhodišči najpomembnejša ogroženost Republike Slovenije zaradi naravnih in drugih nesreč ter vojnih nevarnosti, politika, s katero se bo država odločila ohraniti stopnjo ogroženosti na zaželeni ravni, in sile za zaščito in reševanje, ki jih bo za to namenila. V tako zastavljenih okvirih morajo programske, tehnološke in organizacijske prvine usposabljanja za zaščito in reševanje izhajati iz neposrednih nalog sistema zaštite in reševanja, iz kadrovskih potreb, ki jih naloge narekujejo, ter iz tehnične in tehnološke razvitosti opreme in sredstev za zaščito in reševanje. Pri usposabljanju je treba vselej izhajati tudi iz splošno izobrazbene, strokovne ravni ter kulturnih značilnosti skupin, ki jih vključujemo v programe usposabljanja.

Usposabljanje za zaščito in reševanje je področje, kjer se v programih srečuje več znanosti. Načini posredovanja znanj in večin pa morajo vendarle slediti sodobnim pedagoškim in andragoškim spoznanjem, izkušnjam in sodobni praksi izobraževanja in usposabljanja za zaščito in reševanje. Področje usposabljanja za zaščito in reševanje ni zgradba, ki je povsem ločena od preostalega sistema vzgoje in izobraževanja. Gre za to, da mora v vsebinskem in tehnološkem smislu dopolnjevati vsako od ravni in smeri programov vzgoje in rednega izobraževanja, omogočati možnost združevanja znanj in celo izziva obstoječim formalnim programom in organizacijskim rešitvam.

Cilji

Za vsako nalogo velja, da je uspešnost reševanja odvisno tudi od tega, kako jasno so zastavljeni njeni cilji. Zato naj navedeno stroga opredelitev ciljev usposabljanja za zaščito in reševanje ne moti.

Temeljni cilji usposabljanja za zaščito in reševanje je usposobiti državljane, pripadnike sil zaštite in reševanja, poklicne kadre in druge dejavnike, ki se vključujejo v sistem in njegove funkcije, za učinkovito varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Temeljni pogoji za uresničevanje tega cilja, ki jih mora posebej ta dejavnost ter sistem zaštite in reševanja v celoti ob tem ustvarjati, so:

- socializacija državljanov za celovito varnostno in (samo)zaščitno vedenje, oblikovanje osebne obrambno-varnostne kulture ter aktivnega odnosa do oblikovanja in uresničevanja politike zaštite in reševanja;
- pravočasno in usklajeno zaznavanje ter odzivanje sistema zaštite in reševanja in njegovih sestavin na vire in stopnje ogroženosti z naravnimi in drugimi nesrečami;
- prenos tehničnih in tehnoloških dosežkov razvoja opreme in sredstev za zaščito in reševanje ter drugih znanstvenih spoznanj v prakso zaštite in reševanja.

Usposabljanje kot del procesa priprav sistema za zaščito in reševanje lahko tako zastavljeni cilj doseže:

- z načrtnim pridobivanjem, razširjanjem in poglobljanjem splošne in strokovne izobrazbe za poklicno delo in izvajanje nalog v sistemu zaštite in reševanja;
- z načrtnim pridobivanjem, utrjevanjem in razvijanjem praktičnih znanj za poklicno delo in izvajanje nalog v sistemu zaštite in reševanja;
- s povezovanjem znanstvenoraziskovalnega dela, izobraževanja in dela na področju zaštite in reševanja;
- s spodbujanjem aktivnega odnosa državljanov do oblikovanja in uresničevanja politike varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami;
- s prenašanjem tehničnih in tehnoloških dosežkov razvoja opreme in sredstev za zaščito in reševanje v prakso zaštite in reševanja.

Naloge

Pri opredeljevanju nalog Republiške uprave za zaščito in reševanje na področju izobraževanja oziroma usposabljanja za zaščito in reševanje je treba upoštevati zakonitosti pedagoškega in andragoškega procesa in hkrati specifične potrebe sistema zaštite in reševanja ter razmere v katerih deluje ali v katerih bo, po potrebi, moral delovati.

Proučevanje in ugotavljanje potreb po izobraževanju in usposabljanju na področju zaštite in reševanja

Zaradi značilne programske in izvedbene razčlenjenosti izobraževanja in usposabljanja za zaščito in reševanje nastopa upravni del sistema zaštite in reševanja v različnih vlogah.

Kot porabnik strokovnih poklicnih kadrov zastopa interese področja v procesu razvoja izobraževalnega sistema v Republiki Sloveniji. Te izraža predvsem z razvijanjem obstoječih in oblikovanjem novih poklicnih vlog na področju zaštite in

* Republiška uprava za zaščito in reševanje, Ministrstvo za obrambo, Kardeljeva ploščad 26, Ljubljana.

reševanja, z razpisovanjem štipendij za programe sredjega in visokega izobraževanja, in sicer za pridobivanje članov predavateljskega aktiva, za pridobivanje stalnih strokovnih sodelavcev ali za pridobivanje kandidatov za zaposlitev za nedoločen čas po opravljenem programu pripravništva ali/in specializacije.

V zvezi z gospodarskimi dejavnostmi, ki so posebej pomembne za delovanje sistema zaščite in reševanja, Republiška uprava za zaščito in reševanje koordinira aktivnosti od proučevanja potreb po izobraževanju in usposabljanju do njihovega zadovoljevanja, in sicer potreb, ki nastajajo v silah zaščite in reševanja in v upravnih organih na področju zaščite in reševanja.

Republiška uprava za zaščito in reševanje je pglaviti nosilec in koordinator teh aktivnosti predvsem za enote in štabe CZ na vseh ravneh, splošne reševalne službe in za poklicne reševalne sestave, vključno s kadri na področju požarnega varstva.

Temeljno izhodišče za načrtovanje procesa usposabljanja na podlagi potreb in možnosti so načrti uresničevanja politike zaščite in reševanja v Republiki Sloveniji ter načrtovani razvoj sil zaščite in reševanja. Do konca procesa reorganizacije področja zaščite in reševanja pa so temeljna izhodišča načrtovanja usposabljanja usklajene potrebe po usposabljanju in izobraževanju.

Pri tem gre za potrebe po programih izobraževanja in usposabljanja, potrebe po neprekinjenem izvajanju veljavnih programov, po (so)financiranju izvajanja nekaterih skupin programov.

Potrebe po programih gre razumeti kot potrebe po skupinah programov:

- za pridobitev strokovne izobrazbe, ki sicer sodijo v pristojnost drugih upravnih organov, a so vir strokovnega kadra v upravnih organih na področju zaščite in reševanja in kadra v gospodarskih in drugih dejavnostih, ki so posebno pomembne za zaščito in reševanje;
- poklicna izpopolnjevanja na področju požarnega varstva, varstva pred neeksplozivnimi ubojnimi sredstvi, varstva pred nevarnimi snovmi in reševanja iz vode in na vodi ter na drugih področjih, če bi bilo to potrebno;
- pridobivanje notranje priznane izobrazbe za poklicne kadre v upravnih organih ter pripadnike sil zaščite in reševanja;
- usposabljanje pripadnikov sil zaščite in reševanja in usposabljanje prebivalstva.

Ti programi se izvajajo iziroma se bodo izvajali na republiški ravni ter na občinskih in regionalnih ravneh. Izvedbeno mrežo sestavljajo: republiški center za zaščito in reševanje z gasilsko šolo (v nadaljnjem besedilu republiški center za zaščito in reševanje), Republiški center za obrambo usposabljanje, ter občinska in regionalna izobraževalna in informacijska središča matične izobraževalne ustanove strok in

dejavnosti, pomembnih za zaščito in reševanje.

Za vse člene izvedbene mreže velja, da njihovo delovanje temelji na finančnem ovrednotenju programov izobraževanja in usposabljanja in njihovih delov in da se v celoti ali delno financirajo iz proračunskih sredstev, namenjenih za področje zaščite in reševanja.

Programiranje vsebin usposabljanja za zaščito in reševanje

Republiška uprava za zaščito in reševanje s strokovnimi skupinami skrbi za:

- razvijanje in vzdrževanje obstoječih in novih programov usposabljanja republiškega pomena ter programov vodenega samoizobraževanja;
- razvijanje obveznih programskih jeder za programe, ki potekajo na občinskih oziroma regionalnih ravneh;
- razvijanje in vzdrževanje posameznih vsebinskih sklopov v programih usposabljanja družbenih organizacij in društev, ki se vključujejo v izvajanje nalog zaščite in reševanja ter za ta namen prejemajo finančna in druga sredstva.

Vsebinsko so programi vselej naravnani na potrebe prakse zaščite in reševanja, sledijo njenim razvojnim težnjam ter dognanjem znanosti in strok, iz katerih programi vsebinsko izhajajo.

Spremljanje in vrednotenje usposabljanja

Spremljanje in vrednotenje poteka na temelju metodologije vrednotenja učinkovitosti usposabljanja. Metodologijo predpiše Republiška uprava za zaščito in reševanje.

Uprava zbira podatke, jih statistično obdela, analizira in izdela interpretacijo podatkov o programih in njihovih udeležencih. Na republiški ravni poteka neposredno in stalno spremljanje in vrednotenje učinkovitosti usposabljanja po programih, ki se izvajajo v republiškem centru za zaščito in reševanje ali v drugih republiških središčih za usposabljanje. Spremljanje in vrednotenje učinkovitosti usposabljanja po programih, ki se izvajajo na občinskih in na regionalnih ravneh, poteka na podlagi podatkov, ki se na teh ravneh zbirajo po predpisani metodologiji.

Organiziranje in izvajanje izobraževanja in usposabljanja

Osrednja ustanova, ki organizira in izvaja programe za izpopolnjevanje strokovne izobrazbe (specializacija), programe usposabljanja enot in štabov CZ, pripadnikov centrov za obveščanje, programe usposabljanja državljanov z ugovorom vesti služenju vojaškega roka ter programe usposabljanja delavcev upravnih organov na področju zaščite in reševanja,

je republiški center za zaščito in reševanje.

Zmogljivosti centra so namenjene tudi izvajanju potrjenih programov usposabljanja ali delov programov usposabljanja za zaščito in reševanje družbenih organizacij in društev. Center torej programsko sestavljajo verificirani programi pridobivanja specializirane strokovne izobrazbe, programi usposabljanja za naloge zaščite in reševanja, programi za pridobivanje notranje priznane izobrazbe na področju zaščite in reševanja, programi stalnega usposabljanja in vodenega samoizobraževanja. Posamezni programi ali deli programov, ki nimajo poudarjenega večinskega dela, se lahko izvajajo tudi v obstoječih posebnih izobraževalnih središčih ali matičnih izobraževalnih ustanovah strok in znanosti, na katere se programi navezujejo.

Institucionalizacija usposabljanja za zaščito in reševanje bo omogočila tudi preoblikovanje zdaj rahle strukture strokovnih sodelavcev za vsebinsko oblikovanje in izvajanje programov usposabljanja. Osrednja ustanova ni namenjena le programom usposabljanja, ampak tudi njihovim snoalcem. Za vsako predmetno področje se namreč oblikuje predmetna skupina strokovnjakov – zunanjih sodelavcev. Zunanji sodelavci skrbijo za stalno vsebinsko prenavljanje programov ter prevzemajo vloge predavateljev in posrednikov med interesi področja zaščite in reševanja ter razvojem stroke ali dejavnosti, ki ji pripadajo.

Za potrebe vodenega samoizobraževanja in samoizobraževanja Uprava oblikuje in vodi dokumentacijsko enoto. V njej se zbira vsa pomembnejša strokovna literatura, strokovni revialni in drugi tisk, filmsko in slikovno gradivo, spremlja domačo in tujo izdajateljsko dejavnost s področja zaščite in reševanja. Dokumentacijska enota je vir za pripravo strokovnega gradiva za vodenega samoizobraževanja na vseh ravneh ter za individualne programe poklicnih kadrov v upravnih organih za področje zaščite in reševanja (programi štipendistov, pripravnikov, delavcev na poskusnem delu in drugi individualni programi).

Ciljne skupine izobraževanja in usposabljanja za zaščito in reševanja so:

- prebivalstvo
- populacija v srednješolskih, višješolskih in visokošolskih programih za pridobitev strokovne izobrazbe,
- populacija pred prvo zaposlitvijo,
- poverjeniki CZ,
- državljani z ugovorom vesti služenju vojaškega roka,
- pripadniki splošnih enot CZ,
- pripadniki specializiranih enot CZ,
- pripadniki dolžnostnih služb zaščite in reševanja,
- štabi CZ,
- pripadniki službe opazovanja in obveščanja,

- 206 ● pripadniki poklicnih reševalnih služb,
- požarnovarnostveni kadri,
 - delavci v upravnih organih na področju zaščite in reševanja,
 - članstvo strokovnih in poklicnih združenj,
 - operativne sestave družbenih organizacij in društev,
 - pripadniki splošnih reševalnih služb.

Učna sredstva in pripomočki

Materialno-tehnični temelj procesa izobraževanja in usposabljanja za zaščito in reševanje je posebno zahteven pogoj za izvajanje večine programov izobraževanja in usposabljanja. Učne pripomočke za programe, dele programov in obvezne skupne vsebine programov izdeluje ali predpisuje Uprava in reševanje, ki spremlja in spodbuja razvoj specialnih učnih sredstev in pripomočkov.

Klasični učni pripomočki se pripravljajo namensko za vsak potrjeni program posebej ali za skupino sorodnih programov. Pri izdelavi drugih sodobnih učnih sredstev in pripomočkov se upošteva predvsem načelo večnamenskosti ter dostopnosti čim širšemu krogu udeležencev programov usposabljanja v centru za usposabljanje za zaščito in reševanje.

Usposabljanje državljanov za zaščito in reševanje

Na tem mestu celoten pregled programov in ciljnih skupin ne bi bil smotrno, zato si oglejmo le eno, vendar zanimivo programsko skupino.

Množične in neobvezne oblike usposabljanja državljanov ter pridobivanje formalne izobrazbe ni le v funkciji usposabljanja za osebno in vzajemno zaščito in vir strokovnih kadrov za delo na področju zaščite in reševanja, ampak tudi dejavnik socializacije in identifikacije, zaupanja državljanov v sistem zaščite in reševanja.

Usposabljanje za zaščito in reševanje, ki se izvaja kot usposabljanje prebivalstva za samozaščito, samopomoč in vzajemno pomoč, presega posredovanje določenih vsebin po vnaprej določenem učnem načrtu. Slednje predstavlja le programsko jedro, medtem ko je ob tem še vrsta aktivnosti, posredovanja informacij idr., ki naj vzpostavlja in ohranja pozornost javnosti do vprašanih, povezanih s področjem zaščite in reševanja, in ugodno

javno mnenje kot pogojem za uspešnejše izobraževalne akcije po programu usposabljanja prebivalstva.

Republiška uprava za zaščito in reševanje se s svojimi strokovnimi skupinami vključuje v prizadevanja za razvoj optimalnega načina in oblike posredovanja znanj, pomembnih za zaščito in reševanje, v osnovnošolskih in srednješolskih programih. Populacijo v višješolskih in visokošolskih programih pridobivanja strokovne izobrazbe, predvsem pa populacijo v programih, ki so posebno pomembni za področje zaščite in reševanja, Republiška uprava za zaščito in reševanje spodbuja k sodelovanju vraziskovalnih projektih, v javnih strokovnih razpravah, v publicistični dejavnosti na področju zaščite in reševanja ter glede na potrebe v upravnih organih za področje zaščite in reševanja načrtih za kadrovske okrepitve in razvoj.

Glede na potrebe področja zaščite in reševanja so visokošolske ustanove s programi posebnega pomena predvsem:

- Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo,
- Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo,
- Fakulteta za družbene vede,
- Filozofska fakulteta.

Posebej za požarnovarnostne kadre, pa tudi druge, se oblikujejo bodisi redni bodisi individualni programi dodiplomskega študija na eni od obeh slovenskih univerz in/ali v tujini.

Omenjene skupine so tudi pomembna ciljna skupina izobraževalnih akcij v bivalnem ali delovnem oziroma študijskem okolju.

Usposabljanje prebivalcev – kot najširše in najbolj heterogene skupine – za samozaščito, samopomoč in vzajemno pomoč poteka:

- v neformalni in neobvezni obliki ali
- v obliki organiziranih, vodenih akcij.

Usposabljanje je v normalnih razmerah praviloma usmerjeno na določeno ožjo, starostno ali kako drugače opredeljeno ciljno skupino v bivalnem ali delovnem okolju.

Del akcij usposabljanja pa poteka v množičnih oblikah, posebno takrat, ko gre za posredovanje vsebin ob povečani stopnji ogroženosti. Usposabljanje prebivalcev poteka po programih, ki jih sestavlja določeno število vsebinsko zaokroženih tem. Te kot celota ustrezajo vrstam in stopnji ogroženosti v lokalnem okolju in njegovim ekonomskim in kulturnim posebnostim.

Izhodišče za vsebinsko oblikovanje omenjenih programov so temeljna znanja in veščine, ki jih državljanom posredujejo redni šolski programi. Obvezni del programa usposabljanja določa oziroma izdelava strokovna skupina. Na nacionalni ravni je Republiška uprava neposredni izvajalec programa. Obvezni del programa s posebnostmi lokalnega

okolja lahko nadgradi neposredni izvajalec (regionalnega) programa v regiji oziroma v občini. V izvajanje programa se vključujejo obstoječa mreža izobraževalnih središč, radijski in televizijski programi, kabelske mreže, tisk, sedeži poklicnih reševalnih služb, družbene organizacije in društva ter poverjeniki CZ.

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA

UJMA